

БОЙКІВСЬКИЙ ГОВІР

Гірських жителів центральних і східних Карпат умовно поділяли на три групи. Гуцулів, які проживали над Прутом і Черемошом, з якими межували від заходу бойки, а на захід від них – лемки. Були це етнічні групи, які відрізнялися між собою культурою, говіркою, а також минулим.

Перші згадки про територію, яку заселяли бойки, є загальними або обмежуються до перелічення окремих місцевостей.

Ігнаці Любіч-Червінські: жителі з лівого берега Дністра називають своїх сусідів бойками і є різниці у матеріальній і духовній культурі тих двох груп. На підставі цього опису можна зробити висновок, що на початку XIX ст. північною межею етнографічної Бойківщини був Дністер.

Філолог Я. Левицький: бойки проживають в Стрийському повіті.

Спробою більш конкретного визначення меж землі бойків була стаття чеського вченого П.Шафарика (1795-1861), котрий на підставі отриманої інформації від І.Вагилевича твердив, що заселяють вони гірські місцевості від Дністра на заході і до Прута на сході, у самбірській і коломиїській околиці, а також є окремі місцевості, що входять до чортківського округу. Він визнав бойків за частину руського народу.

І.Вагилевич уточнював: назва бойко пов'язана передусім із жителями Верховини - землі перемишльсько-жидачівської, від витоків Сяну аж до ріки Лімниця, в самбірській і стрийській околиці і на Поділлі вживана як прізвисьце.

Вінцент Поль вважав, що бойки заселяють гірські течії рік Дністра, Стрия, Опору і Свічі.

Я.Головацький на початку 40 -х р. XIX ст. розширив межі Бойківщини до Закарпатської Верховини і твердив, що назва «тухольців» походить від назв місцевостей Тухля і Тухолька.

Етнограф Роман Рейнфус після проведення досліджень над культурою цих груп визнав, що «тухольці», окрім різниць в будівництві, мають культуру, подібну до решти бойків, з дрібними відмінностями в оздобленні одягу. Самі тухольці називали себе «верховинцями».

За дорученням Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, а також етнографічного товариства у Відні зорганізовано у 1904 р. наукову експедицію на Бойківщини. В ній учасниками були І. Франко, професор Ф. Волков з Парижа, З. Кузеля і інженер, етнолог П.Рябков. Завданням подорожі було передусім зібрання антропологічного матеріалу, а також фотографії одягу і предметів повсякденного вжитку. Шлях експедиції проліг через такі місцевості: Мшанець - Лютовиська - Дидьова - Локоть - Бориня -Сморже - Лавочне - Тухля - Славсько - Гребенів - Сколе - Вижне і Нижнє Синьовидне - Крушельниця .

Діалектна межа Бойківщини викликала багато суперечностей.

Ю. Кміт: бойківське – це все те, що зустрів на території Верховини, Підгір'я, Наддністріа аж до яворівської і перемишльської землі.

І. Зілинський і С.Рабій визначали територію бойківського говору від ріки Соліни на заході до ріки Лімниця на сході. А. Княжинський враховував до Бойківщини сусідні закарпатські говірки. Він поділив бойківський діалект на три групи: підгірську, верховинську і загірську.

С.Рабій в роках 1929 - 1931 провела дослідження над бойківською говіркою в 154 місцевостях Лиського, Турківського, Самбірського, Дрогобицького і Стрийського повітів. І. Зілинський твердив, що ріка Соліна, а на Закарпатті ріка Ціроха є лінією розмежування між бойківськими і лемківськими впливами. І. Панькевич зробив висновок, що є багато спільних особливостей між закарпатським і бойківським діалектом. І. Зілинський погоджувався з прилученням південно - закарпатської території до бойківської, але відокремлював цей говір як підгрупу бойківського діалекту.

Р.Рейнфус поділив Бойківщину на три головні етнографічні території. Західну Бойківщину, від лемківського «кордону» на схід по потік Волосатий і Сян, центральну - витоки Сяну, Стрия і Опору і східну – долини всіх рік і потоків від Сукіля і Мізунки почавши аж до Солотвинської Бистриці включно.

У 30-х р. ХХ ст. етнографічні дослідження над бойками займали вагомє місце у створеній в 1924 р. кафедри етнології в Університеті Яна Казимира у Львові під керівництвом професора А. Фішера.

Після опублікування роботи Я. Фальковського і В. Пашницького, «На лемківсько-бойківським пограничі», А. Фішер виступив підтримав результати досліджень цих авторів, які збігалися з діалектними дослідженнями І.Зілинського.

Межам Бойківщини присвячено багато статей в «Літописі Бойківщини». Проведенням бойківсько-наддністрянської мовної межі займався Я. Рудницький. Він приймав, що Стара Ропа (Стара Сіль) знаходиться на перехідній території, а північна границя бойківського діалекту пробігає на південь від цієї місцевості .

Після другої світової війни та регуляції кордонів у 1951 р. СРСР віддав Польщі частину тодішньої Дрогобицької області, яка належала до УРСР.

Зараз на території Польщі знаходиться невелика частина колишньої західної Бойківщини. В Польщі бойків практично немає, а їхню культуру представляє експозиція в музеї Народного Будівництва у Сяноці. Частина українців, які зараз проживають на бойківській землі, вважають себе бойками. Сучасну територію, яку заселяли бойки поділяють на три частини.

Західна Бойківщина – села в Турківському і Добромильському районі . Є автори, які поширюють її на частину Дрогобицького і Великоберезнянського районів. Середня, центральна частина – Старосамбірський, південна частина Стрийського, Сколівського, Дрогобицького, західна частина Долинянського і Воловецького районів. Східна Бойківщина – Долинянський, Рожнятівський, Калуський райони і частина Закарпаття (Міжгірський район).

Бойківський діалект, або північнокарпатський говір — один з арх. *говорів* карп. групи *південно-західного* наріччя; охоплює *говірки* пн. схилів Карпат (Бойківщина) — південних районів Львівської й північно-західних районів Івано-Франківської області, деякі говірки суміжних районів Закарпатської обл.; межує на півночі з *наддністрянським говором*, на сході — з *гуцульським говором*, на півдні — з *закарпатським говором*, на сході — з *лемківським говором*.

ФОНЕТИКА

1) шестифонемний наголошений вокалізм:

і	у;	зрідка	і	ы	у;
и			и	о	
е	о		е		
а			а		

2) ненаголошений вокалізм позиційно перед складами з голосними високого піднесення не має розрізнення [o] : [y]:

і	у;	в ін. випадках	і	у;
и			и ^е	о
е			а	
а				

зрідка	і	у	і	ы	у;
	и		и	о	
	е	о	е		
	а		а		

3) [e] > [ê] як позиц. варіант перед м'якими приголосними

;

4) у частині говірок у наголошеній позиції перед ʸ [a] > [a^o]

5) [i] [<*i] → [î] — закритий звук переднього ряду високого піднесення, що не пом'якшує поперед. приголосного

6) у нових закритих складах *o, *e > [i], перед яким приголосні пом'якшуються

7) у ненаголошених складах зберігається розрізнення [e] : [и];

8) перед м'якими приголосними, а також ʸ [o] > [ô]

9) [и] має позиційно-комбінаторний вияв [ы], іноді [ы^o]

у деяких говірках у даній позиції вимовляється [o]

а на заході часом навіть [a]

10) шиплячі часто зберігають свою м'якість

11) відзначається посилення функційного навантаження африкати [дж']

12) [л] після голосних у кінці складу в ряді говірок послідовно переходить в [ʎ]

13) дзвінкі приголосні в кінці слів оглушуються лише частково

14) перед приголосним [к] [н'] > [й]

15) у різних бойків, говірках звукосполюка **вн** > **мн**

16) втрачається інтервокальний [й], часом і в кінці слова

17) після губних відсутній епентетичний звук [л]

18) звук [л] має такі відмінності: велярний, альвеолярний, пом'якшений (перед і) і звичайний, як у літературній вимові. Альвеолярне [л'] особливо поширене в закарпатській частині говору

19) зберігається опозиція м'яких і твердих приголосних **т ~ т', ц ~ ц', р ~ р'**

Наголос у бойківському говорі динамічний, особливістю цих говірок є тенденція до накореневого наголосу дієслівної парадигми:

ГРАМАТИКА

1) у род. в. одн. іменників ч. р. переважають форми з закінченням **-а**. Іменники ж. р. колишніх **-й-** основ у род. в. одн. приймають закінчення **-и** або **-е** (до цер'кви, цер'кве);

2) іменники ч. і с. р. у дав. в. одн. паралельно із закінченням **-у** мають частіше закінчення **-ови** (брáтови, селови);

3) в ор. в. одн. іменників ж. р., узгоджуваних з ними прикметників та займенників звичайно на **-оў, -еў**, а в ор. в. одн. іменників ч. р. на **-ец'** і с. р. з основами на [ц] переважає закінчення **-ом**

4) у наз. в. мн. серед іменників ч. р. типовими є форми на **-ове**

5) у дав. в. мн. іменників ч. і с. р., крім форм на **-ам**, можна зустріти і закінчення **-ом, -ум**, подекуди **-ім** (переважно для збірних форм:

6) в ор. в. мн. іменників поширене двоїнне закінчення **-ма (-ома)** (

), а в окр. говірках збереглися закінчення іменників **о-**основ (

7) у місц. в. мн. іменників ч. і с. р. після твердих і м'яких основ переважають форми на **-ох, -ах**, іноді **-іх**

8) у дієсловах I дієвідміни на [a] перед [y] особового закінчення звичайно втрачається [j] (), а в багатьох говірках при цьому відбувається ще й стягнення цих форм, зокрема в 2-й, 3-й ос. одн.

9) складені форми майб. ч. **буду ходити** переважають, хоч можуть зустрічатися, очевидно, під впливом *наддністрянського говору* і форми типу **буду ходіу**;

10) у 1-й ос. мн. теп. ч. переважають форми на **-ме** (), у нак. сп. 1-ї ос. мн. для різних говірок характерні закінчення **-ме, -іме** (), а в 2-й ос. мн. — закінчення **-те, -іте** ();

11) в мин. ч. вживаються форми типу **ма^оїм, зна^оїм, писа^оїм**;

12) у род., дав. та знах. в. особ. займенників **я, ти** наявні енклітичні форми **н'а, т'а, ми, ти** ();

13) фіксуються вказівні займенники **нон, нона́, нонó** паралельно з **той, тотá, тотó**, що в ор. в. мн. можуть виступати у формах **ноньіма, тьіма, тотьіма**;

14) серед прикметників у наз. та знах. в. мн. спостерігаються випадки вживання нестягнених форм ();

15) для числівників характерне творення складених форм шляхом вживання одиниць перед десятками ();

16) при ступенюванні прикметників використовується присл. ще (), вживаний також і при ступенюванні відповідних прислівників ().

У синтаксисі бойківського говору не виявлено помітних особливостей.

ЛЕКСИКА

Збереглося багато **архаїзмів**, особливо в галузі, що стосується місц. особливостей побуту, предметів повсякденного вжитку, господарства тощо

Деякі особливості Б. г. відбито у мові творів І. Франка.